

ATT GE FEEDBACK PÅ VÄLFÄRDSPOLITIKEN: HUR REAGERAR MEDBORGARNA PÅ ÖKAD PRIVATISERING?

ANNA BENDZ

Den svenska välfärdsstaten är världsberömd för sin storlek och omfattning. Välfärdsstaten tar inte bara ansvar för medborgarnas välfärd genom hela livet, den är också ett redskap för omfördelning av resurser mellan grupper av medborgare och över tid. Även om den här bilden fortfarande stämmer, har utvecklingen gått mot en minskning av välfärdsstatens omfattning.

I en ny rapport från Statistiska centralbyrån konstateras att den offentliga sektorn har krympt i stadig takt under de senaste decennierna. En viktig anledning är att andelen offentligt anställda har minskat, samtidigt som allt mer skattefinansierade välfärdstjänster utförs av privata bolag (SCB 2014). Den här utvecklingen har framförallt ägt rum sedan den borgerliga alliansregeringen kom till makten 2006. Flera politiska reformer har genomförts i syfte att öka valfrihet och effektivitet inom välfärdsstatens områden genom att tillåta privata aktörer att tillhandahålla välfärdsservice. Den offentliga sektorn har alltså inte längre monopol på att tillhandahålla välfärd till medborgarna, även om välfärden fortfarande är skattefinansierad. För den socialdemokratiska typen av välfärdsstat och dess medborgare är detta en påtaglig förändring, eftersom ett av de mest kännetecknande dragen hos vår välfärdsstat är att välfärd både har varit offentligt finansierad och producerad (Edlund och Lindh 2013; Lindbom 2001; Esping-Andersen 1990).

Just på grund av att välfärdsstaten är omfattande har de allra flesta svenskar ofta många och personliga erfarenheter av välfärdsstaten under sina liv. Förändringar i välfärdspolitiken berör de flesta på ett eller annat sätt. Därför är det sannolikt att policyförändringar inom välfärdsstatens område har betydelse för medborgarnas politiska attityder och beteende. Det här kapitlet behandlar frågan om hur relationen mellan policyförändringar och opinionen kan karaktäriseras: *om välfärdspolitiken förändras, förändras attityderna till välfärden och i så fall på vilket sätt?* Mer specifikt syftar kapitlet till att undersöka hur privatisering av välfärdstjänster påverkar medborgarnas attityder till ytterligare privatiseringar. De här attityderna antas även vara olika beroende på placering på vänster-högerskalan.

Teoretiskt utgår analyserna från antaganden inom *policy feedback*-teorier. Medborgarnas respons på politik ses här som en viktig del av den representativa demokratin: om medborgarna inte lägger märke till att politiken förändras och reagerar i förhållande till detta, har politikerna inte så mycket incitament att

representera medborgarnas åsikter i de beslutande församlingarna (Wlezien 1995; Franklin och Wlezien 1997; Johnson m fl 2005). Policy feedback-teorier utgår från att policy inte bara är ett resultat av politiska beslut utan även en "input"-faktor som påverkar människors uppfattningar om politiken och även det politiska beteendet (Pierson 1993). Policy antas alltså ha andra och vidare konsekvenser än exempelvis hur många patienter som vårdas på sjukhus eller hur många som får hemtjänst. Genom att formulera och pröva hypoteser om relationen mellan policy och opinion kan slutsatser dras om policyns betydelse för hur demokratin fungerar (Mettler och Soss 2004).

I kapitlet prövas tre hypoteser om hur opinionen reagerar på privatisering av välfärdstjänster. Hypoteserna utgår från indelningen i positiv och negativ feedback, vilket syftar på i vilken riktning som reaktionen från den allmänna opinionen sker. Positiv feedback innebär att en policyförändring leder till att opinionen vill ha "mer av samma sak": i det här fallet att privatisering ger goda personliga erfarenheter från till exempel att få välja välfärdsleverantör och att detta sedan genererar en allmänt mer positiv syn på ytterligare privatiseringar. Negativ feedback kopplas här till den så kallade termostatmodellen, där antagandet är att medborgarna reagerar på policyförändringar i relation till sina preferenser om vilken nivå av policy, i det här fallet privatisering, som är att föredra och till den nivå som för närvarande finns. Med andra ord är utgångspunkten att de ger uttryck för relativa preferenser när de svarar på frågor som handlar om en ökning eller minskning av policy i förhållande till dagsläget. Om privatiseringen ökar förväntas medborgarna svara genom att minska sina preferenser för ytterligare privatisering, eftersom nivån hamnar närmre det man föredrar: man drar alltså ned på termostaten för att signalera till beslutsfattarna att politiken går åt rätt håll (se Soroka & Wlezien 2010). Detta förutsätter givetvis att ökningen är något som majoriteten av medborgarna vill. I det här fallet är ökningen av privata aktörer något som förknippas med den borgerliga regeringen som röstades fram 2006 och 2010.

Hypotes 1: När privatiseringen av välfärdstjänster ökar, reagerar medborgarna med att bli mer positiva till en fortsatt ökning av privatisering.

Hypotes 2: När privatiseringen av välfärdstjänster ökar, reagerar medborgarna med att bli mer negativa till en fortsatt ökning av privatisering.

Privatisering är en fråga som har en tydlig ideologisk prägel i Sverige, både bland partier och väljare. För medborgare som är ideologiskt orienterade åt höger är det mindre problematiskt med privatisering än för de som är orienterade åt vänster. Att privatisering är avhängig av ideologisk tillhörighet innebär att medborgarna har olika utgångspunkter när det gäller privatiseringsreformer: alliansregeringen representerar inte alla i det här fallet. Därför är det rimligt att anta att reaktionerna på privatisering av välfärd skiljer sig åt beroende på ideologisk orientering. Även om det är möjligt att vänsterorienterade medborgare svarar med positiv feedback

på grund av positiva erfarenheter av privata alternativ, är det mindre sannolikt än att högerorienterade gör det. Och det är mer sannolikt att högerorienterade reagerar på en privatiseringsökning med att dra ned på termostaten som en signal till politikerna att privatiseringsnivån närmar sig det som de föredrar.

Hypotes 3: medborgarnas reaktioner på ökad privatisering av välfärdstjänster är beroende av ideologisk orientering.

Medborgarnas reaktioner på ökad privatisering

Medborgarnas reaktioner på ökad privatisering av välfärdstjänster analyseras genom ett generellt mått på minskning av den offentliga sektorn och dessutom görs en specifik studie av privatiseringen av vårdcentraler – vårdvalet. Det är viktigt att poängtera att syftet med studien inte är att dra slutsatser om kausalitet. Istället är fokus på dynamiken mellan policy och opinion över tid och i vilken riktning opinionen rör sig i relation till policyförändringarna.

För att ge en generell bild av privatisering inom välfärdssektorn har andelen som är anställda inom privat välfärd ökat från 11 procent 2001 till ungefär 17 procent 2010. Den geografiska variationen är ganska stor, där andelen anställda i privat välfärd är störst i storstäderna och mindre på landsbygden. En av de större reformerna under den borgerliga regeringens styre är införandet av Lagen om valfrihet (LOV) 2009. Lagen ger kommunerna möjlighet att låta privata företag etablera sig för att erbjuda välfärdsservice inom till exempel hemtjänst. De privata och de offentliga servicegivarna har samma villkor och finansieras på samma sätt, genom skattepengar. I dagsläget (2014) har 177 kommuner infört eller beslutat att införa LOV, 47 kommuner har beslutat att inte använda lagen och 33 har inte bestämt sig än (uppgifter från Sveriges kommuner och landsting, www.skl.se). Efter införandet av LOV har privatiseringen ökat på många områden.

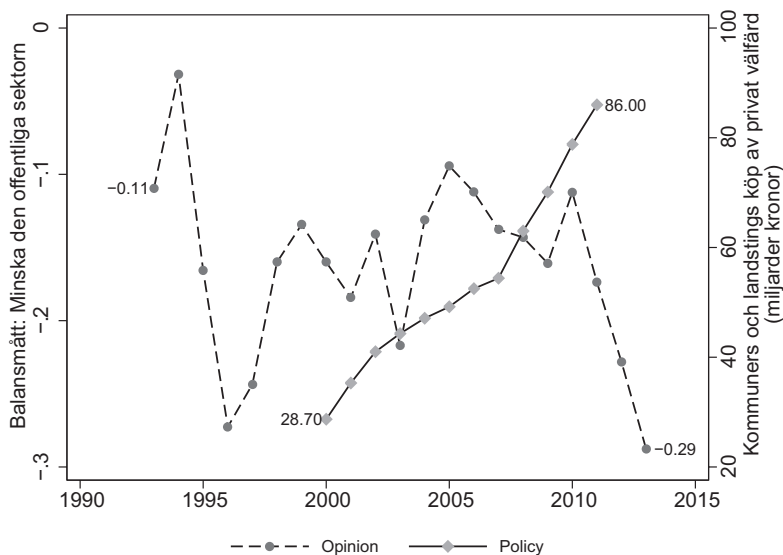
Vårdvalsreformen bygger på Lagen om valfrihet och är obligatorisk. Reformen innebär att privata och offentliga vårdcentraler får etablera sig på villkor att de uppfyller de bestämmelser som finns och som beslutats av landsting/regioner. Medborgarna får sedan välja fritt mellan vårdcentralerna. Efter införandet av vårdval, har antalet privata vårdcentraler ökat från 288 till 486 stycken. Majoriteten av dem finns i större städer.

Resultaten presenteras i två diagram för varje fråga, ett med privatisering av verksamhet och medborgarnas attityder och ett där medborgarna är uppdelade i ideologiska grupper. Som policymått för den allmänna utvecklingen används kommuners och landstings totala inköp av privat välfärdsservice över tid. Måttet är tillgängligt från 2000 till 2011. När det gäller primärvården används utvecklingen av andel privata vårdcentraler från 2001-2012.

Att minska den offentliga sektorn

Privatisering av offentlig verksamhet kan ses som ett sätt att minska den offentliga sektorns omfattning. Även om finansieringen av välfärd fortfarande är offentlig, innebär privatisering att statens ansvar för produktionen av välfärd minskar. Därför är det intressant att undersöka hur medborgarnas åsikter om att minska den offentliga sektorn samspelar med ökningen av privat verksamhet inom välfärdssektorn.

Figur 1 Attityder till att minska den offentliga sektorn (balansmätt, 1993-2013) och kommuners/landstings inköp av privat välfärdservice (2000-2011)



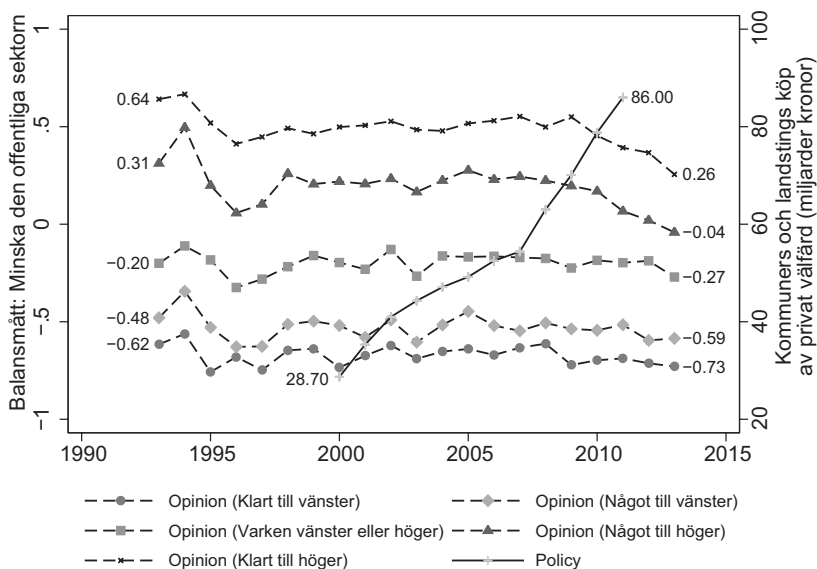
Kommentar: Balansmättet för opinion visar de som är positiva till förslaget minus de som är negativa till förslaget. Frågan från nationella SOM-undersökningen som används är: Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? Minska den offentliga sektorn. Svartalternativ: mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993-2013 och Ekonomifakta.

En tydlig tendens i diagrammet är att från 2006 minskar preferenserna för förslaget att minska den offentliga sektorn samtidigt som privatiseringen ökar. År 2010 avviker lite med en ökning av balansmättet. Detta var ett valår, med en samtidig ökning av högerattityder bland väljarna (Holmberg och Oscarsson 2013), vilket kanske kan förklara avvikelserna. Hur ska vi då tolka resultatet? Även om det finns en viss tendens att preferenserna för att minska den offentliga sektorn ökar något mellan 2000 och 2005 samtidigt som kommuners och landstings köp av privat

verksamhet börjar öka, är det ganska uppenbart att medborgarna under senare år inte svarar med att vilja minska den offentliga sektorn när privatiseringen ökar, utan tvärtom. Det verkar som att medborgarna sänker "termostaten" när privatiseringen ökar, vilket enligt termostatmodellens antaganden ska tolkas som en signal till politikerna att nivån på privatiseringen börjar närma sig den nivå som majoriteten föredrar. Att notera här är att resultatet alltså inte ur det här teoretiska perspektivet självklart ska tolkas som att medborgarna blir mer negativa till privatisering utan just som en signal att det räcker med ökningen. Startpunkten för minskningen är när den borgerliga regeringen kom till makten 2006. Det är möjligt att opinionens reaktion inte (enbart) sker i relation till själva policyn, utan även i relation till valet: när den borgerliga regeringen kom till makten började medborgarna förvänta sig en omsvängning av välfärdspolitiken och reagerade redan då.

Figur 2 Attityder till att minska den offentliga sektorn (balansmätt, 1993-2013) bland ideologiska grupper och kommuners/landstings inköp av privat välfärdsservice (2000-2011)



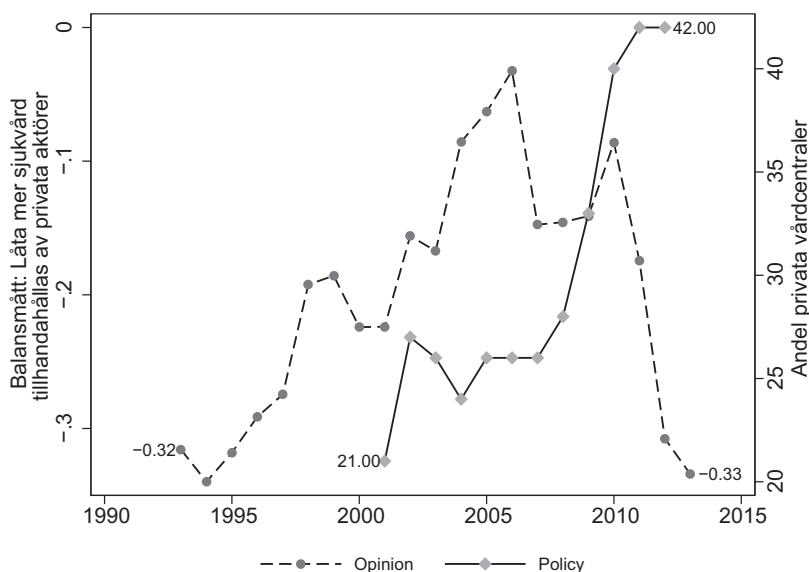
Kommentar: Balansmättet för opinion visar de som är positiva till förslaget minus de som är negativa till förslaget. Frågan från nationella SOM-undersökningen som används är: Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? Minska den offentliga sektorn. Svartalternativen är: mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag. För att mäta ideologisk orientering används följande fråga från de nationella SOM-undersökningarna 1993-2013: Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993-2013 och Ekonomifakta.

Resultaten pekar på att det finns en del skillnader i hur olika grupper reagerar på den ökande privatiseringen. Medan de som placerar sig i mitten eller till vänster inte förändrar sina attityder nämnvärt, finns det en förändring av de högerorienterades attityder till att minska den offentliga sektorn. För de som är klart till höger minskar balansmättet från 55 år 2009 till 26 år 2013. Det verkar således som att de som är mest positiva till förslaget att minska den offentliga sektorn börjar signalera att det är nog vid en viss tidpunkt, eller åtminstone att policyn börjar närma sig den nivå som de anser vara att föredra. Även om balansmättet för de som placerar sig till vänster minskar en del är de i princip lika negativa till förslaget att minska den offentliga sektorn oavsett hur nivån på privatiseringen ser ut.

Sjukvård – ökningen av privata vårdcentraler

Figur 3 Attityder till att bedriva mer av sjukvården i privat regi (balansmätt, 1993-2013) och andelen privata vårdcentraler (2001-2012)



Kommentar: Balansmättet för opinion visar de som är positiva till förslaget minus de som är negativa till förslaget. Frågan från nationella SOM-undersökningen som används är: Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? Bedriva mer av sjukvården i privat regi. Svartalternativ: mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag.

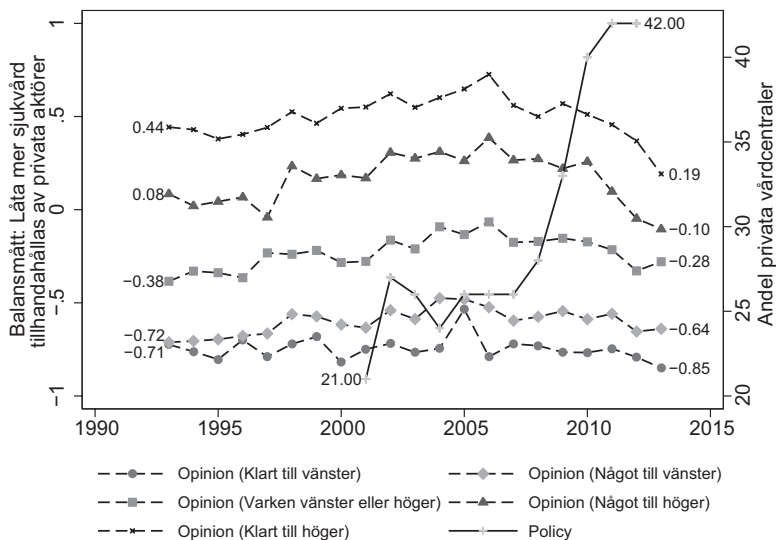
Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993-2013 och Sveriges kommuner och landsting.

Frågan i den nationella SOM-undersökningen gäller visserligen privatisering av sjukvård som helhet, men den mest påtagliga utvecklingen när det gäller priva-

tisering har främst skett inom primärvården. Framförallt gäller detta naturligtvis konsekvenserna av vårdvalsreformen. Primärvården är också den del av sjukvården som flest kommer i kontakt med. Det är därför rimligt att anta att svaren på frågan åtminstone till stor del syftar på primärvården, även om det inte går att säga säkert.

Som synes i figuren innebar vårdvalsreformen, som infördes 2009/2010 i de flesta landsting/regioner, en omedelbar och kraftig ökning av andelen privata vårdcentraler i landet. Reformen var märkbar för medborgarna, framförallt i de delar av landet (större städer) där antalet vårdcentraler ökade. Men reformen diskuterades också ganska flitigt i media och medborgarna uppmuntrades att välja vårdcentral aktivt i takt med att reformen infördes i landstingen. Att reformen var så synlig och att resultatet i form av ett ökat antal vårdcentraler följde så pass snabbt efter införandet gör att sannolikheten för att det är just ökningen av vårdcentraler som medborgarna reagerar på ökar.

Figur 4 Attityder till att bedriva mer av sjukvården i privat regi inom ideologiska grupper (balansmätt, 1993-2013) och andelen privata vårdcentraler (2001-2012)



Kommentar: Balansmättet för opinion visar de som är positiva till förslaget minus de som är negativa till förslaget. Frågan från nationella SOM-undersökningen som används är: Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? Bedriva mer av sjukvården i privat regi. Svarsalternativ: mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag. För att mäta ideologisk orientering används följande fråga från de nationella SOM-undersökningarna 1993-2013: Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?

Källa: Nationella SOM-undersökningarna 1993-2013 och Sveriges kommuner och landsting.

Resultatet visar att hypotesen om negativ feedback återigen får stöd: i takt med att andelen privata vårdcentraler ökar, minskar medborgarnas preferenser för att öka privatiseringen ytterligare. Före 2006 ökar balansmättet för opinionen, vilket indikerar att medborgarna ville ha en ökande privatisering av sjukvården. Denna ökning verkar korrelera med en relativt låg andel privata vårdcentraler. Även om måttet inte börjar förrän år 2001, så kan vi utgå från att andelen privata alternativ före vårdvalsreformen var ungefär lika stor som under början av 2000-talet. Tendensen före 2006 indikerar att medborgarna önskade mer privat sjukvård i relation till den nivå som då fanns. När majoritetens önskemål uppfylldes – eller kanske antogs uppfyllas då den borgerliga regeringen kom till makten – minskade preferenserna igen vilket alltså enligt termostatmodellen ska tolkas som att nivån närmar sig eller har nått den nivå som de flesta medborgare föredrar.

Mönstret är liknande som för frågan om att minska den offentliga sektorn: balansmättet för de som placerar sig till höger minskar mer än för de som placerar sig till vänster då andelen privata vårdcentraler ökar. Detta är särskilt märkbart bland de som placerar sig klart till höger, där preferenserna för att privatisera sjukvården ytterligare sjunker ganska dramatiskt, från 55 till 19 mellan 2009 och 2013. Även om de som står till höger verkar reagera mer, sjunker även måttet för de som placerar sig klart till vänster (från -76 till -85 mellan 2009 och 2013) och något till vänster (från -54 till -64 samma år). Privatiseringen av vårdcentraler verkar trigga en starkare reaktion än den mer allmänna privatiseringen av välfärdstjänster. Som nämns ovan var vårdvalsreformen märkbar för medborgarna, vilket innebär att det i det här fallet finns ett ganska tydligt ”före och efter” reformen. Detta kan förmodligen bidra till att förklara de jämförelsevis starka reaktionerna. Den teoretiska slutsatsen av resultaten är att oavsett ideologisk tillhörighet, genererar ökningen av privata vårdcentralen en negativ feedback-reaktion.

Märker medborgarna policyförändringar?

Att medborgarna lägger märke till och reagerar på policyförändringar är en utgångspunkt för att den representativa demokratin ska fungera, i den bemärkelsen att politikerna annars kan få mindre incitament att representera sina väljare. Resultaten i det här kapitlet tyder på att väljarna reagerar i relation till policyförändringar i form av ökad privatisering av välfärdstjänster – men det är inte någon självklar slutsats. För att kunna dra en säker slutsats om att det finns ett samband mellan policyförändring och förändrade attityder är det också nödvändigt att kunna specificera och visa hur kopplingen mellan policy och opinion ser ut, något som inte görs i det här kapitlet. Som Campbell (2012) påpekar är en utmaning i den här typen av analyser att kunna fastställa hur stor kunskap människor i allmänhet har om policyförändringar: noterar de förändringen överhuvudtaget och har de i så fall tillräckligt god information för att kunna ha en någorlunda välgrundad åsikt? När det gäller privatiseringen inom primärvården är det relativt rimligt att

utgå från att det finns en koppling mellan policyförändring och opinion på grund av att vårdvalsreformen var så pass synlig och märkbar för medborgarna. Det är något svårare att dra slutsatser angående attityderna till privatiseringen generellt där kopplingen inte är lika självklar.

En intressant fråga är vad det är som medborgarna reagerar på. Är det policyförändringen som sådan eller är det kanske så att man snarare reagerar i relation till valen? Om en borgerlig regering röstas fram av en majoritet kan det vara så i det här fallet att regeringen kopplas starkt till en viss välfärdspolitik, inkluderande en ökad privatisering. Vissa tendenser i diagrammen tyder på att medborgarna under tidigare socialdemokratiska regeringar uppvisar en ökad preferens för ökande privatiseringar och när regeringsskiftet sedan kom 2006 så minskar preferenserna ganska snabbt. Detta kan bero på att medborgarna gör ett antagande om att en borgerlig regering kommer att föra en politik i riktning mot ökad privatisering och redan då ”drar ned termostaten”.

Både när det gäller den allmänna förändringen i form av landstings och kommuners inköp av privat verksamhet inom välfärdsstaten och privatisering av vårdcentraler, verkar medborgarna respondera med negativ feedback på ökningen av privatisering i de flesta fall: antagandet om negativ feedback får alltså stöd. Enligt termostatmodellens antaganden är en negativ feedback en signal till politikerna att minska eller stoppa privatiseringen men inte nödvändigtvis för att medborgarna blir mer negativa till privatisering i sig, utan för att de anser att nivån på privatiseringen har närmat sig den nivå som de uppfattar som önskvärd. Enligt Soroka och Wlezien (2010) betyder detta att den representativa demokratin fungerar relativt väl i det här fallet – förutsatt att de politiska representanterna i sin tur reagerar med att minska eller åtminstone sluta öka privatiseringen.

Hypotesen om positiv feedback får ett visst stöd under åren före 2006. I figur 1 och 3 kan vi utläsa att opinionen uppvisar en svagt ökande tendens för att minska den offentliga sektorn respektive privatisera mer sjukvård mellan 1995 och 2006, samtidigt som privatiseringen ökar från början av 2000-talet. Eftersom opinionen rör sig lite upp och ned under perioden är det emellertid något svårt att tolka resultaten.

Hypotesen om att ideologisk orientering har betydelse för hur medborgarna reagerar får stöd: de som placerar sig till höger på vänster-högerskalan uppvisar tydligare reaktioner på policyförändringen än de som placerar sig till vänster. Det här kan tolkas som att när de högerorienterade röstade fram en borgerlig regering var en av anledningarna att man ville ha en förändring av välfärdspolitiken i riktning mot mer privata alternativ och valfrihet. När den borgerliga regeringen sedan levererade en sådan politik, svarade deras väljare med att skruva ned termostaten för att signalera att nivån närmar sig deras preferenser. Även de som orienterar sig åt vänster uppvisar en minskande preferens för ytterligare privatiseringar efter 2006, men inte lika tydligt. En tolkning är att de inte är lika känsliga för policyförändringar när det gäller privatiseringar: de var negativa redan före privatiseringsvägen

och själva nivån på privatisering spelar då inte så stor roll för deras attityder. Att de blir något mer negativa till ytterligare privatisering kan förmodligen inte tolkas på samma sätt som för de som står åt höger utan snarare att välfärdspolitiken under den borgerliga regeringen rör sig ännu längre bort från den politik som de föredrar.¹

Not

¹ I det här kapitlet analyseras endast en del av utvecklingen av privata alternativ inom välfärdsstaten. I en tidigare analys (Bendz 2014) undersöks även äldreomsorg och skola på samma sätt. Resultaten visar att hypotesen om negativ feedback får stöd när det gäller skolan, där opinionen för en ökad investering i privata skolor minskar från 2006 samtidigt som andelen friskolor (gymnasiet) ökar kraftigt. När det gäller skolan tycks det som att opinionen vänder vid en viss nivå av friskolor. Resultaten för äldreomsorgen är något annorlunda, där opinionen för att låta privata företag svara för äldreomsorg ökar samtidigt som de privata alternativen ökar. Dock slutar mätningen för den nationella SOM-undersökningen 2010 vilket gör det svårt att jämföra med de andra områdena. Dessutom är frågan om äldreomsorg ställd på ett annat sätt än de andra frågorna om privatisering eftersom den inte syftar på nivån av privata alternativ utan en allmän attityd till privatisering inom området.

Referenser

- Bendz, Anna (2014): "Slimming Down the Giant. Public Opinion Responses to Welfare State Reduction in Sweden". Presented at ECPR Joint Sessions, 10-15 April 2014, Universidad de Salamanca
- Campbell, Andrea. 2012. "Policy Make Mass Politics." *Annual Review Political Science*. 15:333-51.
- Edlund, Jonas och Arvid Lind. 2013. "Institutional trust and welfare state support: On the role of trust in market institutions." *Journal of Public Policy*, vol 33, Issue 3, pp 295-317.
- Esping-Andersen, Gösta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press
- Franklin, Mark N och Christopher Wlezien. 1997. "The Responsive Public: Issue Salience, Policy Change, and Preferences for European Unification". *Journal of Theoretical Politics* 9:347.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson. 2013. *Increasing voter volatility* (Allt mer lätttrörliga väljare). Statistics Sweden, report 16.
- Johnson, Martin, Paul Brace och Kevin Arceneaux. 2005. "Public Opinion and Dynamic Representation in the American States: The Case of Environmental Attitudes." *Social Science Quarterly*, Vol 86, No 1.

- Lindbom, Anders. 2001. "Dismantling the social democratic welfare model? Has the Swedish Welfare State lost its defining character?" *Scandinavian Political Studies*, Vol 24, No 3, 171-193.
- Mettler, Susan och Joe Soss 2004. "The Consequences of Public Policy or Democratic Citizenship: Bridging Policy Studies and Mass Politics." *Perspectives on politics* 2:1
- Pierson, Paul. 1993. "When Effect Becomes Cause. Policy Feedback and Political Change". *World Politics*, vol 45, nr 4, pp 595-628
- Soroka, Stuart N och Christopher Wlezien. 2010. *Degrees of Democracy: Politics, Public Opinion and Policy*. New York: Cambridge University Press.
- Statistiska centralbyrån (2014): *Offentlig ekonomi 2014*.
- Wlezien, Christopher. 1995. "The Public as a Thermostat: Dynamics of Preferences for Spending". *American Journal of Political Science*, vol 39, No 4, pp 981-1000.

